

UNIVERSITETŲ ATEITIES NEAPIBRĖŽTUMAS: KELETAS APMASTYMŲ

Vincentas Lamanauskas
Šiaulių universitetas, Lietuva

Valdžios švytuoklei Lietuvoje pasistūmėjus į kairę, aukštojo mokslo ir studijų sistema vėl bus keičiama. Anot viceministro R. Vaitkaus, reikia daryti reformos reformą (<http://www.15min.lt/naujiena/studentu-zona/karstos-zinios/viceministras-rimantas-vaitkus-naujai-svietimo-ir-mokslo-ministerijos-vadovybei-tenka-atlikti-reformos-reforma-234-316724>). Žinoma, galima sutikti, kad buvusi perdėm liberali, o tiksliau, nelabai aiški „kokteilinė“ G. Steponavičiaus reforma nenuvedė niekur. Vien pasižiūrėjus į Lietuvos universitetų pastaruosius tarptautinius reitingus, akivaizdu, kad iš esmės visi universitetai smuko žemyn (<http://www.lms.lt/?q=lt/node/3306>). Štai Vilniaus universitetas, 2012 metų liepą buvęs 593, šių metų pradžioje jau tebuvo tik 749. Ne ką geresnė ir kitų universitetų situacija. Tačiau šiame straipsnyje nekeliami tikslo išanalizuoti buvusios reformos nesėkmes ar analizuoti ir prognozuoti būsimos reformos rezultatus. Misija vargiai ar įmanoma tokioje nestabilioje situacijoje. Juolab, kad naujieji ministerijos vadovai iš esmės kartoja tuos pačius argumentus arba tuos pačius universitetų „gydymo“ būdus. Vienas iš jų – regioniniams universitetams uždegti žalią šviesą. Tačiau drąsiai galima oponuoti, kad niekas ir iki šiol ne sostinėje esantiems universitetams netrukdytų būti regioniniais ar didesnę dėmesį jiems teikti. Kiekvienam šiek tiek išmanančiam ekonomikos ABC aišku, kad Lietuvos provincija (arba vadinamieji regionai) merdi. Šioks toks žemės ūkis likęs iniciatyvių ūkininkų dėka, o daugiau iš esmės nieko nėra. Na, jei nekalbėsime apie danų kiaulides, tai bus visiška tiesa. Iš to seka dar akivaizdesnė išvada, kad iš vadinamosios provincijos užsakymų universitetams bent jau artimiausiu metu tikrai nebus. Tačiau kai kuriems universitetams girdėti tokius valdžios žodžius yra gerai, vis šioks toks nusiramimas. Bent jau apie universitetų tinklo optimizavimą kalbos retesnės ir vis rečiau girdimos. Netgi ministras pakartojo tą pačią trafaretinę frazę, kad studijų programos bus orientuojamos pagal visagalės rinkos poreikius (<http://www.lms.lt/?q=lt/node/3276>). Tik ta rinka vienokia sostinėje ir visai kitokia kur nors Lietuvos pakraštyje. Be to, toks susiformavęs stereotipinis požiūris yra pavojingas. Universitetai tarsi paklusnios avelės privalo sekti neaiškios rinkos norų grindžiamu keliu. Taip visiškai pamirštama universitetų pagrindinė misija – tapti lyderiais tikrąja šio žodžio prasme ir patiems formuoti rinką. Tuomet ir atsirastų tikrasis regioniškas. Žinoma, valstybės pagalba čia neišvengiamai reikalinga.

Norisi atkreipti dėmesį į kitą gana pavojingą dalyką. Tai visų vadinamųjų reformų „suasmeninimas“ – „Vaitkaus reforma“, „Andriukaičio reforma“ ir t. t. Tokios reformos jokių esminių rezultatų neduoda. Priešingai, galimi ilgalaikiai destruktivūs pokyčiai. Universitetams šiandien nereikalingos „jasmenintos“ reformos. Drįsčiau sakyti, kad netgi jokios ypatingos struktūrinės reformos nėra būtinos. Tiesiog universitetai neturi laiko

„žaišti“ reformų. Svarbiausia, kas būtina ir kas beveik neįgyvendinama, – esminiai vertybiniai pokyčiai.

Nesigilinant į detales ir įvairius aukštojo mokslo sistemos naujos reformos niuansus dėmesį norėtusi atkreipti į universitetų valdymą. Universitetų valdymas ir toliau išlieka probleminis. Niekaip nerandama optimalaus balanso tarp vadinamosios universitetų autonomijos, demokratijos ir mokslo valstybinio reguliavimo. Sąlygiškai galima sakyti, kad visos šalys turi savų argumentų. Tačiau Lietuvos situacija kitokia. Atkūrus nepriklausomybę teko naujai formuoti akademinis santykius universitetų viduje, taip pat mokytis universitetų valdymo principų. O čia akivaizdu, kad nemenka vadybos žinių dalis iš esmės netinka universitetams. Visų pirma todėl, kad šios žinios sukauptos privačiame sektoriuje. Vien jau dėl to jos negali būti tiesiogiai taikomos universitetams. Į tai atkreipia dėmesį tyrėjai (Watson, 2000). Kaip pavyzdys galėtų būti universitetų plačiai pradėtos taikyti rinkodaros technikos studentams pritraukti, tačiau tokios iniciatyvos praktiškai neveikia. Na, ir visai klasikinis dėsniumas. Juk visi universitetai turi daugiau ar mažiau tyrėjų, mokslininkų, dirbančių vadybos srityje. Atrodytų, kad mokydami kitus vadybos ABC, jie galėtų būti puikiausi vidaus vadybos ekspertai ir patarėjai. Bet viena yra turėti vadybos žinių, o visai kita – gebėti praktiškai jas taikyti, t. y. užsiimti vadyba. Tie dalykai dažniausiai nesutampa. Kaip ir tyrėjas, sukūręs naują inovatyvų produktą ar technologiją, iš esmės negeba jo komercializuoti. Reikia tam tikrų struktūrų, kuriose dirbantys specialistai idėją gali paversti realiu, pilną teikiančiu dalyku. Egzistuoja ir asmeninių dalykų, kai vengiama naudotis vidiniais intelektualiniais ištekliais, o pasitelkiami ekspertai iš šalies. Tai vienaip ar kitaip metodologinio lygmens dalykai.

Kur kas pavojingesni kiti reiškiniai. Lietuvos universitetai per du dešimtmečius iš esmės tapo uždaromis bendruomenėmis, su savitos gyvensenos taisyklėmis ir principais. Apie tai pakalbama, bet niekas esmingai nesikeičia. Susiformavo praktika, kad vadovų postus užima neretai moksle nieko nepasiekę asmenys, tačiau lojalūs, ištikimi ir paklusnūs aukštesnei valdžiai. Lojalumo samprata iškreipiama. Kaip mantra kartojamas žodis „lyderystė“. Tik vengiama pasakyti, kad lyderis – tai ne tas, kuris sugeba administraciniu būdu pareikalauti iš kitų, t. y. pavaldinių, žemiau esančių. Lyderis visų pirma asmuo, asmeniniu pavyzdžiu rodantis kelią, motyvuojantis kitus, pats daug ir atsakingai dirbantis, nujaučiantis būsimus pokyčius ir greitai į juos reaguojantis, veikiantis tiksliai ir atsakingai. Universitetai, turintys tokius lyderius, gali tikėtis esminio proveržio ir ilgalaikės sėkmės. Priešingai, prioritetą teikiant pseudolojalumui, tariamai ramybei ir panašiai, jokių teigiamų pokyčių neįmanoma tikėtis. Taip valdomos organizacijos paprasčiausiai žlunga. Organizacijoje dirbantys visų lygių darbuotojai turėtų būti nuolat įgalinami priimti greitus sprendimus ir prisiimti atsakomybę už juos (Pryor, Taneja, Humphreys, Anderson, Singleton, 2008). Nors prognozės nedėkingas dalykas, tačiau drąsiai galima teigti, kad internetas ir kitos IT technologijos ne tik esmingai pakeitė informacijos valdymą (radimą, naudojimą ir t. t.), bet ir toliau esmingai keis. Klasikinis universiteto vaidmens visuomenėje suvokimas toliau neveikia. Pvz., kaip teigia N. Harden, per artimiausius keletą dešimtmečių iš dabar JAV veikiančių 4500 koledžų ir universitetų beveik pusė nustos egzistavę, daugybė profesorių neteks darbo, koledžo lygmens išsilavinimas bus prieinamas visiems ir pirmiausia virtualioje erdvėje, o bakalauro laipsnis apskritai praras

reikšmę (The American Interest, 2013). Ar Lietuvos universitetai apmąsto ateitį? Ar modeliuojami ilgalaikiai ir globalūs pokyčiai? Tikriausiai ne. Ginamasi nuo esamos valdžios ir laukiama naujos. Tokia logika vadovaujantis nebėra prasmės ir laiko kūrybai, pirmiausia intelektualinei.

Universitetai pastaruoju metu susiduria su itin dideliais iššūkiais. Tai ne tik nuolatinis rūpinimasis patraukliomis studijų programomis, mokslinių tyrimų plėtra, bet ir tokios sritys, kaip rinkodara, konkurencija, naujosios IT ir kt. Iššūkių nemažės. Priešingai, jų nuolatos ir sparčiai daugės. Fundamentalių pokyčių jau įvyko daugelyje sričių, natūralu, kad pirmiausiai pramonėje, informacinių technologijų ir medijų srityje, prekybos sektoriuje ir t. t. Koks gi kitas sektorius? Akivaizdu, kad aukštojo mokslo sritis neišvengiamai patirs giluminių pokyčių. Universitetams teks adaptuotis prie naujų sąlygų ir radikaliai keistis. To nepadarę universitetai paprasčiausiai neišliks, o gal net užleis savo garbingą vietą „Wikipediniams“ universitetams. Manychiau, kad vienas esminių reikalavimų yra optimali, kokybiška, racionali vadyba.

Literatūra

- Harden N. (2013). The End of the University as We Know It. *The American Interest*, January/February Issue. Retrieved from <http://www.the-american-interest.com/article.cfm?piece=1352>.
- Pryor Mildred G., Taneja S., Humphreys J., Anderson D., Singleton L. (2008). Challenges Facing Change Management Theories and Research. *Delhi Business Review*, 9 (1), 1–20.
- Watson S. (2000). Why is it that management academics rarely advise on the management of their own institutions? *Human Resource Development International*, 3 (1), 89–100.

Summary

THE UNCERTAINTY OF THE FUTURE OF UNIVERSITIES: SOME REFLECTIONS

Vincentas Lamanuskas

University of Siauliai, Lithuania

Deep economic, technological, social changes form new challenges for universities. University management continues to be a problem. The main problem is how to find an optimal balance between the autonomy of the universities, the so-called democracy, and regulation from the state. Today the future of the universities in Lithuania is more uncertain than it has been in the last 30 years. A wide range of conditions and circumstances require constant change. The traditional model of university management becomes ineffective. The labor market makes new demands to universities (new study programs, short-term courses etc.). It is possible to tell that universities undergo constant pressure from the labor market. Does this mean that universities and government should resist labour-market pressures? The men-

tioned pressure is quite often inadequate and negatively influences university development. On the other hand, there are some hindering factors for more positive development of universities, such as low competence of managers, a separation from real practice, ignoring of world technological, social and economic tendencies.

Key words: development of universities, global changes, university management.

Received 02 March 2013; accepted 25 March 2013

Vincentas Lamanaukas

Professor, Department of Education, Siauliai University, P. Visinskio Street 25,
LT-76351 Siauliai, Lithuania

E-mail: v.lamanaukas@ef.su.lt

Website: <http://www.lamanaukas.puslapiai.lt>